

Muz., 2023(64): 59-66
Rocznik, eISSN 2391-4815

data przyjęcia – 02.2023
data recenzji – 04.2023
data akceptacji – 04.2023
DOI: 10.5604/01.3001.0053.5980

HISTORIE W SKRAWKACH TKANIN. O PROWENIENCJI KILKUNASTU FRAGMENTÓW PÓŻNOANTYCYZNYCH TKANIN W MUZEUM UNIwersYTETU JAGIELLOŃSKIEGO*

HISTORY IN SCRAPS OF FABRIC. ON THE
PROVENANCE OF SOME DOZEN FRAGMENTS
OF LATE ANTIQUITY TEXTILES AT THE
JAGIELLONIAN UNIVERSITY MUSEUM

Anna Głowa

Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II
ORCID 0000-0002-0478-7563

Abstract: The importance of provenance research for placing objects of originally unknown origins within a wider historical context is discussed. The issue is tackled on the

example of a less known group of historic objects at the Jagiellonian University Museum: several dozens fragments of textiles from Egypt dating from Late Antiquity.

Keywords: provenance, Late Antiquity textiles, Antinoopolis, Carl Schmidt, Jagiellonian University Museum.

W Muzeum Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie (MUJ) znajduje się największa w Polsce, licząca 100 fragmentów, kolekcja późnoantycznych tkanin z Egiptu. Część z nich zakupiona została w 1893 r. przez Józefa Łepkowskiego od znanego szwajcarskiego archeologa, kolekcjonera i handlarza Roberta Forrera (1866–1947)¹. Część trafiła do Muzeum po II wojnie światowej i właśnie kilkanaście tkanin z tej części zbiorów, a właściwie historii, jakie otwierają się dzięki zbadaniu ich proveniencji, chciałabym uczynić przedmiotem niniejszego artykułu. Przykład tkanin w MUJ pokazuje, jak ważne są badania proveniencyjne obiektów. Pozwalają one włączyć pojedyncze przedmioty w szerszy kontekst historyczny, i to na kilku poziomach – począwszy od czasów, gdy je stworzono i ich używano, przez okoliczności ich odkrycia, skończywszy na historii kolejnych kolekcji, których część stanowiły, zanim trafiły w obecne miejsce przechowywania. W krótkim artykule nie sposób tych wątków rozwinąć, warto jednak przynajmniej je zasygnalizować, ponieważ te niepozorne na pierwszy rzut oka skrawki tkanin są ważnymi fragmentami rozproszonego światowego dziedzictwa i nieodłączną częścią wielu ciekawych historii. Interesująca nas grupa kilkunastu tkanin należy do większego zespołu 47 późnoantycznych wyrobów włókienniczych z Egiptu, umieszczonych w specjalistycznej szafie wraz z ponad dwustoma innymi próbkami tkanin z różnych epok. Do niedawna jedyną informacją na temat ich proveniencji była notatka w kartach katalogowych MUJ: *pozyskane do zbiorów MUJ po 1945 r. (prawdopodobnie ze składnicy muzealnej na Wawelu)*. Potwierdziła to kwerenda przeprowadzona

w 2016 r. Informacje o przekazaniu szafy z próbkami tkanin do MUJ zostały odnalezione w teczce „Restytucje mienia państwowego. Zwrot obiektów zabytkowych przechowywanych na Wawelu do instytucji krakowskich (muzea, instytucja naukowej)”. Poszukiwania w dokumentacji z czasów funkcjonowania składnicy na Wawelu pozwoliły ustalić, że szafa pochodziła z transportu przejętego w Dusznikach-Zdroju (Archiwum Zamku Królewskiego na Wawelu,teczka opisana „Restytucje mienia państwowego. Transporty powojenne z terenów Dolnego Śląska 21.06. – 9.12.1945 oraz transporty z Norymbergi 2.05.1946”). Dzięki przeprowadzeniu dalszych kwerend archiwalnych okazało się, że przed wojną szafa należała do Schlesisches Museum für Kunstgewerbe und Altertümer we Wrocławiu. Co prawda w dokumentach z przejęcia transportu nie ma wzmianki o tym muzeum, jednak na podstawie porównania numerów inwentarzowych zachowanych na tkaninach i numerów w księgach inwentarzowych oraz na kartach katalogowych Kunstgewerbemuseum można z całkowitą pewnością stwierdzić, że przed wojną tkaniny te

1. Fragmenty tkaniny z motywem papug, nr inw. MUJ 1235/1–2, ok. 7 cm x 4,5 cm (MUJ 1235/1) i ok. 3–6,5 cm x 14 cm (1235/2), tapiseria, osnowa wełniana z wątkami wełnianymi oraz jednym wątkiem lnianym, Muzeum Uniwersytetu Jagiellońskiego, fot. Janusz Kozina

1. Textile fragments with a parrot motif, ACNO MUJ 1235/1–2, ca 7 cm x 4.5 cm (MUJ 1235/1) and ca 3–6.5 cm x 14 cm (1235/2), tapestry, wool warp threads with wool weft threads and one linen weft thread, Jagiellonian University Museum, Photo Janusz Kozina

2. Fragmenty tkaniny z motywem papug, nr inw. MUJ 1235/3, ok. 26,5 cm x 10,5 cm, tapiseria, osnowa wełniana z wątkami wełnianymi oraz jednym wątkiem lnianym, Muzeum Uniwersytetu Jagiellońskiego, fot. Janusz Kozina

2. Textile fragments with a parrot motif, ACNO MUJ 1235/3, ca 26.5 cm x 10.5 cm, tapestry, wool warp threads with wool weft threads and one linen weft thread, Jagiellonian University Museum, Photo Janusz Kozina

3. Fragmenty tkaniny z motywem papug, nr inw. MUJ 1235/4, ok. 28 cm x 8 cm, tapiseria, osnowa wełniana z wątkami wełnianymi oraz jednym wątkiem lniwym, Muzeum Uniwersytetu Jagiellońskiego, fot. Janusz Kozina

3. Fragments of textiles with a parrot motif, ACNO MUJ 1235/4, ca 28 cm x 8 cm, tapestry, wool warp threads with wool weft threads and one linen weft thread, Jagiellonian University Museum, Photo Janusz Kozina

były własnością właśnie tej instytucji. Dzięki temu możliwe okazało się cofnięcie się o jeszcze jeden krok w historii obiektów.

Schlesisches Museum für Kunstgewerbe und Altertümer we Wrocławiu było jedną z najprężniej działających pruskich „Kunstgewerbemuseen”, należących do charakterystycznych dla XIX w. instytucji skoncentrowanych na rzemiośle artystycznym². Pod nazwą „Schlesisches Museum für Kunstgewerbe und Altertümer” zaczęło funkcjonować dopiero w 1899 r., ale

4. Fragment tkaniny z motywem papug w Museum für Byzantinische Kunst w Berlinie, nr inw. 9327, C. Fluck, *Die Textilien von Carl Schmidt*, w: *Textilien aus dem Vorbesitz von Theodor Graf, Carl Schmidt und dem Ägyptischen Museum Berlin*, C. Fluck, P. Linscheid, S. Merz (red.), Wiesbaden 2000, nr kat. 116a, plansza 13

4. Textile fragment with a parrot motif at the Museum für Byzantinische Kunst in Berlin, ACNO 9327, C. Fluck, 'Die Textilien von Carl Schmidt', in *Textilien aus dem Vorbesitz von Theodor Graf, Carl Schmidt und dem Ägyptischen Museum Berlin*, ed. by C. Fluck, P. Linscheid, S. Merz, Wiesbaden 2000, Cat No. 116a, Chart 13

5. Fragment tkaniny z motywem papug w Museum für Byzantinische Kunst w Berlinie, nr inw. 9328, C. Fluck, *Die Textilien von Carl Schmidt*, w: *Textilien aus dem Vorbesitz von Theodor Graf, Carl Schmidt und dem Ägyptischen Museum Berlin*, C. Fluck, P. Linscheid, S. Merz (red.), Wiesbaden 2000, nr kat. 116b, plansza 13

5. Textile fragment with a parrot motif at the Museum für Byzantinische Kunst in Berlin, ACNO 9328, C. Fluck, 'Die Textilien von Carl Schmidt', in *Textilien aus dem Vorbesitz von Theodor Graf, Carl Schmidt und dem Ägyptischen Museum Berlin*, ed. by C. Fluck, P. Linscheid, S. Merz, Wiesbaden 2000, Cat No. 116b, Chart 13

w jego zbiorach znalazły się zabytki z Museum Schlesischer Altertümer, które już wcześniej zaczęło świadomie kolekcjonować rzemioło artystyczne³. Jednym z *must-have* tego rodzaju

6. Fragment tkaniny z gwiazdzą wstawką, nr inw. MUJ 1236, ok. 38 cm x 32 cm, splot płócienny (len) i tapiseria (osnowa lniana z wątkami wełnianymi), Muzeum Uniwersytetu Jagiellońskiego, fot. Janusz Kozina

6. Textile fragment with a star-shaped insert, ACNO MUJ 1236, ca 38 cm x 32 cm, plain weave (linen) and (flax warp thread with wool weft threads), Jagiellonian University Museum, Photo Janusz Kozina

7. Fragment tkaniny jedwabnej, nr inw. MUJ 1237/5, ok. 16 cm x 1,5 cm, splot wzorzysty wątkowy o wiązaniu skośnym (tzw. samit), Muzeum Uniwersytetu Jagiellońskiego, fot. Janusz Kozina

7. Silk fabric fragment, ACNO MUJ 1237/5, ca 16 cm x 1.5 cm, weft patterned weave of diagonal binding (so-called samite), Jagiellonian University Museum, Photo Janusz Kozina

8. Fragment tkaniny jedwabnej, nr inw. MUJ 1237/6, ok. 12 cm x 16 cm, splot wzorzysty wątkowy o wiązaniu skośnym (tzw. samit), Muzeum Uniwersytetu Jagiellońskiego, fot. Janusz Kozina

8. Silk fabric fragment, ACNO MUJ 1237/6, ca 12 cm x 16 cm, weft patterned weave of diagonal binding (so-called samite), Jagiellonian University Museum, Photo Janusz Kozina

9. Fragment zaginionej podczas II wojny światowej tkaniny jedwabnej z dawnych zbiorów Kunstgewerbemuseum w Berlinie, *Die Gewebe-Sammlung des Königlichen Kunstgewerbe-Museums*, J. Lessing, O. von Falke (red.), t. 1, Berlin 1913, plansza 1c

9. Fragment of the silk fabric lost in WW II from the old collection of the Kunstgewerbemuseum in Berlin, *Die Gewebe-Sammlung des Königlichen Kunstgewerbe-Museums*, ed. by J. Lessing, O. von Falke, vol. 1, Berlin 1913, Chart 1c

10. Fragment tkaniny z motywem tzw. rozety krzyżowej, nr inw. MUJ 1240/4, ok. 6,5 cm x 7 cm, tapiseria, lniana osnowa z wątkami wełnianymi, Muzeum Uniwersytetu Jagiellońskiego, fot. Janusz Kozina

10. Textile fragment with so-called cross rosette motif, ACNO MUJ 1240/4, ca 6.5 cm x 7 cm, tapestry, linen warp thread with wool weft threads, Jagiellonian University Museum, Photo Janusz Kozina

11. Fragment tkaniny z motywem tzw. rozety krzyżowej w Museum für Byzantinische Kunst w Berlinie, nr inw. MBK 9329, C. Fluck, *Die Textilien von Carl Schmidt*, w: *Textilien aus dem Vorbesitz von Theodor Graf, Carl Schmidt und dem Ägyptischen Museum Berlin*, C. Fluck, P. Linscheid, S. Merz (red.), Wiesbaden 2000, nr kat. 123

11. Textile fragment with so-called cross rosette motif at the Museum für Byzantinische Kunst in Berlin, ACNO MBK 9329, C. Fluck, 'Die Textilien von Carl Schmidt', in *Textilien aus dem Vorbesitz von Theodor Graf, Carl Schmidt und dem Ägyptischen Museum Berlin*, ed. by C. Fluck, P. Linscheid, S. Merz, Wiesbaden 2000, Cat. No. 123

12. Fragmenty wełnianych krajków wykonanych w technice tkactwa tabliczkowego, nr inw. MUJ 1240/9–10, ok. 19,5 cm x 1,7 cm (MUJ 1240/9) i ok. 11 cm x 1,8 cm (MUJ 1240/10), Muzeum Uniwersytetu Jagiellońskiego, fot. Janusz Kozina

12. Tablet-woven wool selvedge band fragments, ACNO MUJ 1240/9–10, ca 19.5 cm x 1.7 cm (MUJ 1240/9) and ca 11 cm x 1.8 cm (MUJ 1240/10), Jagiellonian University Museum, Photo Janusz Kozina

instytucji stały się pod koniec XIX w. tkaniny, które w latach 80. zaczęto odkrywać w późnoantycznych grobach w Egipcie. Wydobycie ich na światło dzienne było istną rewelacją, prezentowały one bowiem stroje i ich dekoracje powszechne w Cesarstwie Rzymskim i wczesnym Bizancjum, znane dotychczas tylko ze źródeł pisanych i ikonograficznych, jak również techniki tkackie, które w XIX w. uważano za wynalazione dopiero w średniowieczu lub później⁴. Na podstawie dokumentacji wrocławskiego muzeum można prześledzić kilka dokonanych przez nie zakupów późnoantycznych tkanin z Egiptu. W latach 1890–1891 muzeum nabyło kilkadziesiąt tkanin od wspomnianego już Forrera⁵. W 1897 r. zamieniło się dubletami

13. Fragment krajki w technice tkactwa tabliczkowego, nr inw. MUJ 1240/11, ok. 23 cm x 3,2 cm, przędza wełniana oraz przędza z włókien roślinnych (len lub konopie), Muzeum Uniwersytetu Jagiellońskiego, fot. Janusz Kozina

13. Tablet-woven selvedge band fragment, ACNO MUJ 1240/11, ca 23 cm x 3.2 cm, wool yarn or vegetable fibre yarn (linen yarn or hemp), Jagiellonian University Museum, Photo Janusz Kozina

14. Fragmenty krajków w technice tkactwa tabliczkowego, nr inw. MUJ 1240/12–13, ok. 21,5 cm x 3,8 cm (MUJ 1240/12) i ok. 19,7 cm x 1,9 cm (MUJ 1240/13), tkane przędzą wełnianą oraz przędzą z włókien roślinnych (len lub konopie), jedna z nich (MUJ 1240/12) dodatkowo wzbogacona wątkami dekoracyjnymi tkanymi przędzą jedwabną, Muzeum Uniwersytetu Jagiellońskiego, fot. Janusz Kozina

14. Tablet-woven selvedge band fragments, ACNO MUJ 1240/12–13, ca 21.5 cm x 3.8 cm (MUJ 1240/12) and ca 19.7 cm x 1.9 cm (MUJ 1240/13), woven with wool yarn or vegetable fibre yarn (linen yarn or hemp), one of them (MUJ 1240/12) additionally enriched with decorative motifs woven with silk yarn, Jagiellonian University Museum, Photo Janusz Kozina

z Königl. Kunstgewerbe-Museum w Berlinie, przy czym ilość nabytych w ten sposób tkanin jest nieznana⁶. I wreszcie, w 1912 r. zakupiło ok. 20 tkanin od Wilhelma Grafa⁷, brata i dziedzica słynnego Theodora Grafa (1840–1903), przedsiębiorcy i kolekcjonera, który dla historii zainteresowania późnoantycznymi tkaninami z Egiptu jest postacią o kluczowym znaczeniu, on to bowiem przywiózł do Europy pierwsze przykłady takich wyrobów i zapoczątkował „modę” na ich kolekcjonowanie⁸.

Po II wojnie światowej 20 tkanin ze zbiorów wrocławskiego Kunstgewerbemuseum trafiło do Muzeum Narodowego w Warszawie⁹. Katarzyna Urbaniak-Walczak zidentyfikowała je jako prawdopodobnie pochodzące z ostatniego zakupu Kunstgewerbemuseum, a więc z dawnej kolekcji Theodora Grafa, zaznaczając jednak, że nie da się tego stwierdzić z całkowitą pewnością ze względu na brak pierwotnych numerów inwentarzowych¹⁰. Jak już wspomniałam, niedawno okazało się, że jeszcze większa grupa tkanin (47 sztuk) z wrocławskiego muzeum trafiła do składnicy na Wawelu, a stamtąd do MUJ. Przy większości tkanin zachowały się metryczki z oryginalnymi numerami inwentarzowymi, co bardzo ułatwia ich przyporządkowanie do poszczególnych nabytków Kunstgewerbemuseum. Na tej podstawie można stwierdzić, że większość (31) tkanin pochodziła z zakupów dokonanych w latach 1890–1891, a więc z kolekcji Forrera¹¹. Przy sześciu tkaninach metryczki nie zachowały się¹². Dziesięć fragmentów ma numery wskazujące na włączenie ich do wrocławskiego

inwentarza w 1897 r.¹³, a więc sugerują ich pochodzenie ze wspomnianej w sprawozdaniach muzealnych zamiany dubletów z Kunstgewerbemuseum w Berlinie¹⁴. Kwerenda w muzeach berlińskich pozwoliła ustalić, że owymi dubletami po stronie Berlina były tkaniny z wykopalisk niemieckiego koptologa Carla Schmidta (1868–1938) w Antinoopolis¹⁵. Przenosi nas to do jeszcze wcześniejszego rozdziału w historii obiektów.

Schmidt zastąpił głównie jako odkrywca i redaktor wielu ważnych pism gnostyckich i manichejskich. Wśród miejsc, w których prowadził poszukiwania papirusów, było starożytne Antinoopolis (w pobliżu dzisiejszego Asz-Szajch Ibada). Miasto to kojarzy się przede wszystkim z działalnością francuskiego egiptologa Alberta Gayeta (1856–1916), który za pomocą dość niekonwencjonalnych metod uczynił ze swoich odkryć wielką sensację Paryża przełomu XIX i XX w.¹⁶, jednak to właśnie Schmidt był pierwszym badaczem, który „wbili łopatę” w piaski nekropoli Antinoopolis i po raz pierwszy wydobyl na światło dzienne cenne pamiątki jego barwnej przeszłości¹⁷. Podczas prac prowadzonych na początku 1896 r. na północnym cmentarzysku Schmidt odsonił kilka pochówków, z których mumie i większość wyposażenia grobowego trafiły jeszcze w tym samym roku do Ägyptisches Museum, a pojedyncze okazy tkanin zostały przekazane do berlińskiego Kunstgewerbemuseum¹⁸. W latach 20. i 30. XX w. tkaniny z obu tych muzeów przeniesiono do Museum für Spätantike und Byzantinische Kunst¹⁹ (obecnie Skulpturensammlung und Museum für Byzantinische Kunst w Bode-Museum), gdzie część z nich znajduje się do dziś (oprócz mumii i tkanin jedwabnych, które zaginęły w czasie II wojny światowej)²⁰, część natomiast – na skutek wspomnianej wymiany dubletów między Berlinem a Wrocławiem – w MUJ. Warto dodać, że w archiwalnych dokumentach berlińskiego Kunstgewerbemuseum zachowały się wzmianki o dubletach we Wrocławiu, a nawet zdjęcia niektórych wrocławskich tkanin, lecz dotychczas były one uważane za zaginione w czasie II wojny światowej²¹.

Podróż w przeszłość obiektów kończy się więc w Antino-

-opolis. Miasto zostało założone w 130 r. przez cesarza Hadriana (117–138) dla upamiętnienia tragicznej śmierci jego ulubieńca – Antinusa. W starożytności pełne było wspaniałych budowli i pomników typowych dla rzymskich metropolii²². Chcąc zapewnić miastu doskonałe warunki rozwoju, Hadrian kazał zbudować drogę łączącą je z portami nad Morzem Czerwonym, dzięki czemu Antinoopolis stał się ważnym punktem na szlakach handlowych wiodących do Persji, Indii i dalej na wschód. Przyczyniło się to do gromadzenia bogactwa przez mieszkańców, stąd też tkaniny produkowane tutaj lub importowane ze Wschodu to jedne z najwspanialszych okazów sztuki tkackiej późnej starożytności²³. Stanowią też wyjątkowo wymowne świadectwo wielokulturowości późnoantycznego Egiptu i przenikania się rozmaitych wpływów w życiu codziennym ówczesnych ludzi. Jednymi z najciekawszych ilustrujących to zjawisko, typowych dla Antinoopolis obiektów są przykłady tzw. perskiego stroju jeździeckiego, np. kaftany z dekoracyjnymi krajkami wykonanymi w technice tkactwa tabliczkowego²⁴. Z Antinoopolis pochodzi też wiele środkowoazjatyckich i wykazujących wpływy środkowoazjatyckie tkanin jedwabnych, tzw. samitów²⁵. Oba te rodzaje zabytków po raz pierwszy przywiózł do Europy właśnie Schmidt, a za sprawą historycznych meandrow ich fragmenty trafiły do MUJ (znajdują się wśród nich zarówno tabliczkowe krajki, jak i samity – zob. il. 7–8 i 12–13).

Podsumowując, można stwierdzić, że badania proveniencyjne pozwoliły na umieszczenie kilkunastu fragmentów tkanin z kolekcji MUJ w szerszym kontekście. Prezentując te zabytki, warto poruszyć kwestie związane z czasem i miejscem ich powstania (rzymski i bizantyjski Egipt, ale też Persja lub szerzej Azja Środkowa), miejscem ich odnalezienia (Antinoopolis), dziewiętnastowieczną historią archeologii, specyfiką muzeów rzemiosła artystycznego, w szczególności pruskich Kunstgewerbemuseen, problemem przemieszczania dóbr kultury na skutek działań wojennych, w tym kwestią składnic oraz tzw. restytucji zastępczej i wreszcie historią MUJ i znaczeniem wyrobów tkackich w jego zbiorach.

Streszczenie: Artykuł porusza kwestię znaczenia badań proveniencyjnych dla usytuowania obiektów o pierwotnie nieznanym pochodzeniu w szerszym kontekście historycznym.

Zagadnienie to zostanie omówione na przykładzie mało znanej grupy zabytków z Muzeum Uniwersytetu Jagiellońskiego – kilkunastu fragmentów późnoantycznych tkanin z Egiptu.

Słowa kluczowe: proveniencja, tkaniny późnoantyczne, Antinoopolis, Carl Schmidt, Muzeum Uniwersytetu Jagiellońskiego.

Przypisy

* Serdecznie dziękuję Cäcilii Fluck z berlińskiego Skulpturensammlung und Museum für Byzantinische Kunst, Joannie Sławińskiej i Magdalenie Naruszewicz z MUJ oraz Robertowi Hesiowi z Muzeum Narodowego we Wrocławiu za ich nieocenioną pomoc w dotarciu do różnych informacji na temat tkanin będących przedmiotem niniejszego artykułu.

¹ Zob. A. Glowa, J. Sławińska, *The Collection of Late Antique Textiles from Egypt Acquired in 1893 by the Archaeological Cabinet of the Jagiellonian University in the Context of the Early Interest in "Coptic" Weaving*, w: *Collecting Antiquities. From the Middle Ages to the End of Nineteenth Century*, A. Kubala (red.), Kraków–Wrocław 2021, s. 287–309.

² Więcej o idei Kunstgewerbemuseen zob. B. Mundt, *Die deutschen Kunstgewerbemuseen im 19. Jahrhundert*, München 1974.

³ P. Łukaszewicz, *Śląskie Muzeum Przemysłu Artystycznego i Starożytności / Schlesisches Museum für Kunstgewerbe und Altertümer*, w: *Muzea sztuki w dawnym Wrocławiu / Kunstmuseen im alten Breslau*, P. Łukaszewicz (red.), Wrocław 1998, s. 98.

⁴ Na przykład tapiserie i wzorzyste tkaniny wielokrotne. Zob. J. von Karabacek, *Die Theodor Graf'schen Funde in Aegypten. (Der Papyrusfund von El-Faijūm. Die textilen Gräberfunde)*, Wien 1883, s. 30–35.

⁵ „Schlesiens Vorzeit in Bild und Schrift. Zeitschrift des Vereins für das Museum Schlesiischer Altertümer” (Breslau) 1891, t. V.5, 66 podaje informacje o łącznej

- liczbie 63 tkanin „koptyjskich” („63 Nummer koptischer Gewebe”) zakupionych w 1890 r. W częściowo tylko zachowanym inwentarzu z 1890 r. znajdują się 24 wpisy (nr 302–325, przy czym pod niektórymi numerami zapisane są 2–3 tkaniny – w sumie cała ta grupa obejmowała 27 fragmentów). Ponadto zachowały się 22 karty katalogowe o numerach pomiędzy 530:90 a 552:90 oraz jedna z numerem 57:91. Z kolei w notesie Roberta Forrera, przechowywanym w Muzeum Archeologicznym w Strasburgu, wszystkich sprzedaży z adnotacją „Mus. Breslau” i „Breslau” jest pięć, z czego trzy transakcje miały miejsce w 1890, dwie w 1891 r. – według tych danych wrocławskie muzeum zakupiło od Forrera w sumie 55 tkanin. W MUJ znajduje się ok. 30 z nich.
- ⁶ „Eine Auswahl von frühmittelalterlichen Stoffen aus ägyptischen Gräbern und ein italienischer Samstoff des 16. Jahrhunderts mit Granatapfelmuster in Weiss (?) und Rot (eingetauscht gegen dubletten vom Kgl. Kunstgewerbemuseum in Berlin”. „Schlesiens Vorzeit in Bild und Schrift: Zeitschrift des Vereins für das Museum Schlesischer Altertümer” 1899, t. 7, s. 262.
- ⁷ „Jahrbuch des Schlesischen Museums für Kunstgewerbe und Altertümer” (1912, t. 6, s. 232) podaje wśród zakupów z tego roku: „Sammlung von spätantiken und koptischen Textilfunden aus Akhmim und dem Fayum, 4–7 Jahrh. n. Chr., erworben aus den Sammlung Wilhelm Graf in Rodaun bei Wien”. Zakup ten poświadczony jest też w księdze inwentarzowej z 1912 r. Zob. też: K. Urbaniak-Walczak, *Koptische Stoffe aus der Sammlung des Nationalmuseums in Warschau. Geschichte der Sammlung, w: Ägypten und Nubien in spätantiker und christlicher Zeit, 1. Materielle Kultur, Kunst und religiöses Leben. Akten des 6. Internationalen Koptologenkongresses, Münster 20.–26. Juli 1996*, S. Emmel, M. Krause (red.), Wiesbaden 1999, s. 403–405.
- ⁸ W 1882 r. Theodor Graf wyekspediował do Wiednia sporą (ponad 2 tys. egzemplarzy) kolekcję tekstyliów, które jeszcze w tym samym roku udostępnił szerokiej publiczności na wystawie zorganizowanej w wiedeńskim Muzeum Rzemiosła Artystycznego (K.K. Österreichisches Museum für Kunst und Industrie, dzisiejsze MAK – Österreichisches Museum für angewandte Kunst). Muzeum to – pionierska, obok londyńskiego South Kensington Museum (obecnie Victoria and Albert Museum), instytucja muzealno-naukowa o profilu skoncentrowanym na rzemiośle artystycznym – zakupiło następnie od Grafa 269 tkanin, które do dziś można tam oglądać. Kolekcja Grafa dostarczyła też eksponatów innym muzeom w Europie i Ameryce. Zob. S. Merz, *Die Textilien von Theodor Graf, w: Textilien aus Ägypten. Teil 1. Textilien aus dem Vorbesitz von Theodor Graf, Carl Schmidt und dem Ägyptischen Museum Berlin*, C. Fluck, P. Linscheid, S. Merz (red.), Wiesbaden 2000, s. 127, przyp. 35.
- ⁹ K. Urbaniak-Walczak, *op. cit.*, s. 403.
- ¹⁰ *Ibidem*, s. 405; K. Urbaniak-Walczak, I. Pannenko, *Tkaniny późnoantyczne z Egiptu ze zbiorów Muzeum Narodowego w Warszawie. Wybrana grupa tkanin*, Warszawa 2003, nr kat. 1, 2, 3, 5, 6, 7, 10, 13, 15, 16, 22, 23, 30.
- ¹¹ Nr inw. MUJ 1234/1 (KGM 535:90); 1234/2 (KGM 578:90); 1234/3 (KGM 304:90); 1234/4 (KGM 541:90); 1234/5 (KGM 536:90); 1234/6 (KGM 537:90); 1237/1 (KGM 549:90); 1237/2 (KGM 596:91); 1237/3 (KGM 551:90); 1237/4 (KGM 550:90); 1238/1 (KGM 540:90); 1238/2 (KGM 311:90); 1238/3 (KGM 320:90); 1238/4 (KGM 579:90); 1238/5 (KGM 544:90); 1238/6 (KGM 305:90); 1238/7 (KGM 577:90); 1238/8 (KGM 319:90); 1239/1 (KGM 542:90); 1239/2 (KGM 57:91); 1239/3 (KGM 325:90); 1239/4 (KGM 318a:90); 1239/5 (KGM 318b:90); 1239/6 (KGM 539:90); 1239/7 (KGM 322:90); 1239/8 (KGM 543:90); 1239/9 (KGM 552:90); 1240/1 (KGM 324:90); 1240/2 (KGM 312:90); 1240/7 (KGM 530:90); 1240/8 (KGM 531:90).
- ¹² Nr inw. MUJ 1235/1; 1235/2; 1235/4; 1240/3; 1240/5; 1240/6.
- ¹³ Nr inw. 1240/9 (KGM 94a:97); 1240/10 (KGM 94b:97); 1240/11 (KGM 94c:97); 1240/12 (KGM 94d:97); 1240/13 (KGM 94e:97); 1240/4 (KGM 95:97); 1237/5 (KGM 101:97); 1237/6 (KGM 102:97); 1236 (KGM 92:97); 1235/1–4 (KGM 91:97).
- ¹⁴ Zob. przyp. 18.
- ¹⁵ Potwierdzają to analogie do fragmentów w MUJ, które można odnaleźć wśród tkanin przechowywanych obecnie w Bode-Museum w Berlinie. Zob. A. Głowa, *Eingetauscht gegen Dubletten vom Kgl. Kunstgewerbemuseum in Berlin – textiles from the Carl Schmidt’s collection now in the Jagiellonian University Museum in Krakow*, „Jahrbuch der Berliner Museen” 2018/2019 (2020), t. 60, s. 23–32.
- ¹⁶ W celu „ożywienia” tego zapomnianego świata Gayet zatrudniał medium do odkrywania tożsamości zmarłych, aranżował mumie i znaleziska z grobów, budując dookoła nich barwne historie, urządził inscenizacje z udziałem modelek ubranych w stroje stylizowane na te znalezione w Antinoopolis, itp. Zob. N.A. Hoskins, *The Coptic Tapestry Albums and the Archaeologist of Antinoë*, Albert Gayet, Seattle-London 2004, s. 13–14; F. Calament, *La révélation d’Antinoë par Albert Gayet. Histoire, archéologie, muséographie*, t. 1–2, Le Caire 2005, s. 179–185.
- ¹⁷ C. Fluck, *Die Textilien von Carl Schmidt, w: Textilien aus Ägypten...*, s. 175, przyp. 5. Po Schmidcie i Gayecie w Antinoopolis wykopaliska prowadzili jeszcze dr John de Monins Johnson z Oxfordu w 1914 r. (zob. E. O’Connell, *John de Monins Johnson’s 1913/14 Egypt Exploration Fund expedition to Antinoopolis (Antinoë)*, w: *Antinoopolis*, R. Pintaudi (red.), t. 2, Firenze 2014, s. 415–466), a także włoskie ekspedycje z Istituto Papirologico G. Vitelli we Florencji i z La Sapienza w Rzymie, które z przerwami kontynuują prace w Antinoopolis od początku XX w. po dzień dzisiejszy. Zob. F. Calament, *Les fouilles d’Antinoë d’hier à aujourd’hui: une mise en perspectives, w: Antinoë. Momies, textiles, céramiques et autres antiques*, Y. Lintz, M. Coudert (red.), Paris 2013, s. 25–29.
- ¹⁸ C. Fluck, *Die Textilien von Carl Schmidt...*, s. 175; *eadem*, *Findspot known: treasures from excavation sites in Egypt in the Museum für Byzantinische Kunst, Berlin*, „British Museum Studies in Ancient Egypt and Sudan” 2014, t. 21, s. 5.
- ¹⁹ W 1926 r. do Museum für Spätantike und Byzantinische Kunst przetransferowano tkaniny z Kunstgewerbemuseum, w latach 1934–1935 – mumie i pozostałe obiekty późnoantyczne z Ägyptisches Museum. Zob. C. Fluck, *Die Textilien von Carl Schmidt...*, s. 175.
- ²⁰ *Ibidem*. Schmidt dokonywał też zakupów na rynku antykwarycznym, gdzie nabył tkaniny pochodzące z innych stanowisk (Achmim, Sohag, Esna). Zob. *ibidem*, s. 175–176. Tkaniny z zakupów Schmidta trafiły oprócz Berlina również do Mainz. Zob. P. Lienschied, *Die frühbyzantinischen Textilien des Römisch-Germanischen Zentralmuseums*, Heidelberg 2015, s. 9–10. W niniejszym artykule skupiam się jednak na jego własnych wykopaliskach w Antinoopolis, bo to z nich pochodzą tkaniny w MUJ.
- ²¹ Fotografia nr 1448 w fototece MSB. Zob. C. Fluck, *Die Textilien von Carl Schmidt...*, s. 183.
- ²² Ogólne informacje na temat miasta wraz z dalszą bibliografią zob. np.: M.T. Boatwright, *Hadrian and the Cities of the Roman Empire*, Princeton 2000, s. 190–197.
- ²³ Zob. F. Calament, M. Durand, *Antinoë, à la vie, à la mode. Visions d’élégance dans les solitudes. Catalogue de l’exposition au musée des Tissus de Lyon (1er octobre 2013 – 28 février 2014)*, Paris 2013.
- ²⁴ C. Fluck, G. Vogelsang-Eastwood, *Introduction, w: Riding Costume in Egypt. Origin and Appearance*, Cäcilia Fluck, Gillian Vogelsang-Eastwood (red.), Brill, Leiden-Boston 2004, s. 2. Takie stroje rzadko są spotykane w innych stanowiskach archeologicznych.
- ²⁵ Zob. R. Pfister, *La rôle de l’Iran dans les Textiles d’Antinoë*, „Ars Islamica” 1948, t. 13/14, s. 46–74; A. Geijer, *A Silk from Antinoë and the Sasanian Textile Art. A propos a Recent Discovery*, „Orientalia Suecana” 1963, t. 12, s. 3–36; M. Martiniani-Reber, *Témoignages textiles des relations entre Égypte et Proche-Orient (VIIe–IXe siècles)*, „Antiquité Tardive” 2004, t. 12, s. 113–119.

Bibliografia

- Ägypten und Nubien in spätantiker und christlicher Zeit, 1. Materielle Kultur, Kunst und religiöses Leben. Akten des 6. Internationalen *Koptologenkongresses*, Münster 20.-26. Juli 1996, Stephen Emmel, Martin Krause (red.), Reichert Verlag, Wiesbaden 1999.
- Antinoé. *Mummies, textiles, céramiques et autres antiques*, Yannick Lintz, Magali Coudert (red.), Musée du Louvre, Paris 2013.
- Antinoupolis, Rosario Pintaudi (red.), t. 2, Edizioni dell'Istituto Papirologico «G. Vitelli», Firenze 2014.
- Boatwright Mary T., *Hadrian and the Cities of the Roman Empire*, Princeton University Press, Princeton 2000.
- Calament Florence, *La révélation d'Antinoé par Albert Gayet. Histoire, archéologie, muséographie*, t. 1-2, Institut français d'archéologie orientale, Le Caire 2005.
- Calament Florence, Durand Maximilien, *Antinoé, à la vie, à la mode. Visions d'élégance dans les solitudes. Catalogue de l'exposition au musée des Tissus de Lyon (1er octobre 2013 - 28 février 2014)*, Fage Editions, Paris 2013.
- Fluck Cécilia, *Findspot known: treasures from excavation sites in Egypt in the Museum für Byzantinische Kunst, Berlin*, „British Museum Studies in Ancient Egypt and Sudan” 2014, t. 21, s. 1-30.
- Geijer Agnes, *A Silk from Antinoe and the Sasanian Textile Art. A propos a Recent Discovery*, „Orientalia Suecana” 1963, t. 12, s. 3-36.
- Głowa Anna, *Eingetauscht gegen Dubletten vom Kgl. Kunstgewerbemuseum in Berlin” – textiles from the Carl Schmidt's collection now in the Jagiellonian University Museum in Krakow*, „Jahrbuch der Berliner Museen” 2018/2019 (2020), t. 60, s. 23-32.
- Hoskins Nancy Arthur, *The Coptic Tapestry Albums and the Archaeologist of Antinoé, Albert Gayet*, Skein Publications in Association with the University of Washington Press, Seattle-London 2004.
- Karabacek Jos. von, *Die Theodor Graf'schen Funde in Aegypten. (Der Papyrusfund von El-Faijûm. Die textilen Gräberfunde)*, Verlad des K.K. Österr. Museums, in Commission bei Gerold & Comp., Wien 1883.
- Lienschied Petra, *Die frühbyzantinischen Textilien des Römisch-Germanischen Zentralmuseums*, Propylaeum, Heidelberg 2015.
- Martiniani-Reber Marielle, *Témoignages textiles des relations entre Égypte et Proche-Orient (VIIe-IXe siècles)*, „Antiquité Tardive” 2004, t. 12, s. 113-119.
- Mundt Barbara, *Die deutschen Kunstgewerbemuseen im 19. Jahrhundert*, Prestel-Verlag, München 1974.
- Muzea sztuki w dawnym Wrocławiu / Kunstmuseen im alten Breslau*, Piotr Łukasiewicz (red.), Muzeum Narodowe we Wrocławiu, Wrocław 1998.
- Pfister Robert, *La rôle de l'Iran dans les Textiles d'Antinoé*, „Ars Islamica” 1948, t. 13/14, s. 46-74.
- Riding Costume in Egypt. Origin and Appearance*, C. Fluck, G. Vogelsang-Eastwood (red.), Brill, Leiden-Boston 2004.
- Textilien aus dem Vorbesitz von Theodor Graf, Carl Schmidt und dem Ägyptischen Museum Berlin*, Cécilia Fluck, Petra Linscheid, Susanne Merz (red.), Reichert Verlag, Wiesbaden 2000.
- Urbaniak-Walczak Katarzyna, Pannenko Iwona, *Tkaniny późnoantyczne z Egiptu ze zbiorów Muzeum Narodowego w Warszawie. Wybrana grupa tkanin*, Muzeum Narodowe, Warszawa 2003.

dr Anna Głowa

Absolwentka historii sztuki w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim Jana Pawła II, adiunkt w Katedrze Badań nad Sztuką od Starożytności do Współczesności w Instytucie Nauk o Sztuce KUL. Specjalizuje się w historii sztuki późnoantycznej, szczególnie wczesnochrześcijańskiej; od kilku lat głównym obszarem jej badań są tkaniny późnoantyczne z Egiptu w zbiorach polskich; annaglowa@kul.pl.

Word count: 3 378; **Tables:** –; **Figures:** 14; **References:** 19

Received: 02.2023; **Reviewed:** 04.2023; **Accepted:** 04.2023; **Published:** 05.2023

DOI: 10.5604/01.3001.0053.5980

Copyright ©: Some rights reserved: National Institute for Museums. Published by Index Copernicus Sp. z o.o. This material

is available under the Creative Commons – Attribution-NonCommercial 4.0 International (CC BY-NC 4.0).

The full terms of this license are available on: <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/legalcode>

Competing interests: Authors have declared that no competing interest exists.

Cite this article as: Głowa A.; HISTORIE W SKRAWKACH TKANIN. O PROWENIENCJI KILKUNASTU FRAGMENTÓW PÓŻNOANTYCZNYCH TKANIN W MUZEUM UNIwersYTETU JAGIELLOŃSKIEGO. *Muz.*, 2023(64): 59-66

Table of contents 2023: <https://muzealnictworocznik.com/issue/14964>